

Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΣΤΡΟΥ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19ου
ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ.

Χαλκιάς Γεώργιος - Βλέτσα Ολυμπία

Εισαγωγή

Η διερεύνηση της ιστορίας ενός τόπου αποτελεί μεγάλη πρόκληση, ιδιαίτερα γι' αυτούς που κατάγονται από τη συγκεκριμένη περιοχή και θέλουν να μελετήσουν αντικειμενικά, στο βαθμό που αυτό μπορεί να επιτευχθεί, την ιστορία του τόπου τους.

Προκειμένου λοιπόν να διερευνήσουμε την κοινωνικοοικονομική και δημογραφική κατάσταση της κοινότητας Κάστρου την τελευταία εκατονταετία της ζωής της (1850 – 1950) μελετήσαμε παλιά Δημοτολόγια και Μητρώα που σώζονται στο αρχείο της κοινότητας Λιμεναρίων, τα οποία από τη μια μας δίνουν ενδιαφέροντα και άγνωστα μέχρι στιγμής στοιχεία για τους κατοίκους αυτού του χωριού, ενώ από την άλλη τεκμηριώνουν παλαιότερες δημοσιεύσεις και εισηγήσεις μελετητών που αναφέρονται στην ιστορία του Κάστρου.

Αναλυτικότερα ερευνήθηκαν διεξοδικά τα δημοτολόγια που συντάχτηκαν το έτος 1922, όπου βρίσκονται εγγεγραμμένοι δημότες εν ζωή που γεννήθηκαν από το έτος 1837 και μετέπειτα και συγκριτικά τα συνταχθέντα κατά τα έτη 1929, 1940 και 1944. Μελετήθηκαν επίσης τα Μητρώα Αρρένων των ετών 1834-1924, 1925-1929 και 1930-1934, καθώς και το Μητρώο Θηλέων των ετών 1875-1957.

Για να γίνουν κατανοητά όλα τα στοιχεία που προέκυψαν από την διερεύνηση των παραπάνω κοινοτικών βιβλίων, είναι απαραίτητη μια σύντομη αναφορά στο ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο που αφορά την κοινότητα Κάστρου στις αρχές του περασμένου αιώνα.

Ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο

Η κοινότητα Κάστρου ήταν μία από τις μεγαλύτερες κοινότητες της Θάσου

από τα βυζαντινά χρόνια. Πολλοί μελετητές σε παλαιότερες εισηγήσεις έχουν αναφερθεί στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ιστορία του χωριού. Εμείς θα περιοριστούμε στη νεότερη μορφή της Κοινότητας, όπως αυτή διαμορφώθηκε στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα.

Η επίσημη αναγνώριση της κοινότητας Κάστρου, μετά την απελευθέρωση, έγινε με βασιλικό διάταγμα στις 28-6-1918 (ΦΕΚ Α' 152/1918). Η έδρα της Κοινότητας μέχρι το 1924 ήταν στον πεδινό οικισμό Μέση, σε ένα από τα λίγα μεγάλα κτίσματα που υπήρχαν στο χωριό και το οποίο το ονόμαζαν «κονάκι»¹. Κατόπιν μεταφέρθηκε στα Λιμενάκια, αλλά η κοινότητα παρέμενε με την ονομασία Κάστρο. Παρόλο που υπάρχουν αναφορές σε δημόσια και κοινοτικά έγγραφα με το χαρακτηρισμό «κοινότητα Λιμεναρίων»², η επίσημη μετονομασία της κοινότητας έγινε με βασιλικό διάταγμα στις 18-5-1956 (ΦΕΚ Α' 125/1956)³.

Σε χάρτη του 1904 αναφέρονται δύο οικισμοί: Το Κάστρο και η «Σκάλα Νεόκαστρου» (Skala Jenihisar), τα σημερινά Λιμενάκια. Ωστόσο μετά την έναρξη της λειτουργίας των μεταλλείων του Spreidel, το έτος 1903, είχαν διαμορφωθεί τρεις οικισμοί: τα Λιμενάκια, η Μέση και το Κάστρο. Οι δύο τελευταίοι αποτελούσαν την ορεινή κοινότητα και συνήθως αναφερόταν ως ένας οικισμός με την ονομασία «Κάστρο». Ας δούμε όμως μερικά στοιχεία για τον καθένα οικισμό.

Τα Λιμενάκια από το 1903 είχαν μετατραπεί σε σπουδαίο βιομηχανικό κέντρο, γνωρίζοντας ταχύτατη οικονομική ανάπτυξη. Από ιδιωτική επιστολή του Κυριάκου Παρασχούδη με χρονολόγηση 22-10-1905, που δημοσιεύεται σε σχετική εργασία του κ. Κώστα Χιόνη, γίνεται λόγος για ανοικοδόμηση «κολοσσιαίων», όπως τα χαρακτηρίζει, κτιρίων και «μεγάρων» στα Λιμενάκια, καθώς και για αλματώδη ανάπτυξη των μεταλλείων, που φέρνουν στο χωριό πάνω από 2.000 εργάτες⁴, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για το ύψος των ενοικίων των σπιτιών και την αξία των οικοπέδων. Επίσης γίνεται λόγος για κτίσιμο εργοστασίων, σιδηρουργείων και ξυλουργείων σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο συντάκτης της επιστολής να συγκρίνει τα Λιμενάκια με την Καλιφόρνια της Αμερικής⁵.

1. Στο χώρο αυτό είναι κτισμένο σήμερα το σπίτι του Ιωάννη Χανδρινού.

2. *Ε. Τοπούζη*, (2001), Τα Λιμενάκια κατά την περίοδο 1915-18 μέσα από το αρχείο του Β. Εμ. Πιστέλα και από άλλο ανέκδοτο υλικό, *Θασιακά* 10, σελ. 653-661.

3. Υπουργείο Εσωτερικών, (1962), Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων, Αθήνα: ΚΕΔΚΕ.

4. *Κ. Χιούτης*, (2001), Προσωπογραφία του Νεοχωρίου Χαλκιδικής (16ος-20ός αιώνας), Θεσσαλονίκη: Χιούτης, σ.σ. 137, 360 & 411-412. Στο βιβλίο αυτό γίνεται αναφορά σε πέντε Νεοχωρίτες, οι οποίοι εργάστηκαν στα μεταλλεία των Λιμεναρίων εκείνη τη εποχή: Δαβίλλας Αριστείδης (εργολάβος), Παπάγγελος Απόστολος (επιστάτης), Παπάγγελος Άγγελος (σιδηρουργός), Πρώιος Γεώργιος (αρχιεπιστάτης) και Πρώιος Ιωάννης (σιδηρουργός).

5. *Κ. Χιόνη*, (2004), Η εγκατάσταση της μεταλλευτικής εταιρείας Spreidel στη Θάσο και οι θετικές ή αρνητικές αντιδράσεις των κατοίκων, *Θασιακά* 11, σσ. 358-359.

Στη Μέση ζούσε η συντριπτική πλειοψηφία των οικογενειών της ορεινής αλλά και ολόκληρης της κοινότητας για τους εξής λόγους:

1. Σ' αυτό τον οικισμό οι περισσότερες οικογένειες του Κάστρου διατηρούσαν καλύβες από το 19ο αιώνα, στις οποίες διέμεναν κατά την εκτέλεση των γεωργικών τους εργασιών και ιδιαίτερα την περίοδο της ελαιοκομιδής⁶. Αυτό διευκόλυνε την πρώτη εγκατάστασή τους κοντά στο χώρο των μεταλλείων.

2. Ο οικισμός διέθετε μεγάλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις, τις οποίες εκμεταλλεύονταν οι κάτοικοι του Κάστρου. Εδώ έσπερναν το καλαμπόκι, το σιτάρι και τη σίκαλη εξυπηρετώντας έτσι τις βασικές διατροφικές τους ανάγκες⁷.

3. Η Αστική Σχολή του ορεινού χωριού μεταφέρθηκε στη Μέση γύρω στα 1905, γεγονός που διευκόλυνε την πρόσβαση των μαθητών. Αλλά και το νέο ενιαίο Σχολείο της Κοινότητας που λειτούργησε αργότερα, βρισκόταν κοντά στον οικισμό και στο μέσον της απόστασης Λιμεναριών-Μέσης.

4. Η αξία των οικοπέδων για την οικοδόμηση νέων κατοικιών ήταν πολύ χαμηλότερη σε σχέση με αυτή των Λιμεναριών, όπου η ανάπτυξη των μεταλλείων είχε οδηγήσει στην κατακόρυφη άνοδο της αξίας των ακινήτων.

5. Η πρόσβαση στον παλιό οικισμό του Κάστρου για την καλλιέργεια των κηπευτικών ήταν ευκολότερη.

Ο οικισμός της Μέσης διατηρούσε πληθυσμιακή ισορροπία με αυτό των Λιμεναριών μέχρι τη δεκαετία του '60, οπότε με τη διάνοιξη της επαρχιακής οδού, που ένωνε το Λιμένα με τα Λιμενάκια, και ιδιαίτερα τη δεκαετία του '70 με την εμφάνιση της τουριστικής κίνησης, αρχίζει η αντίστροφη μέτρηση. Η Μέση μετονομάστηκε αργότερα άτυπα σε «Καλύβια» και με απόφαση του κοινοτικού συμβουλίου τη δεκαετία του '70 σε «Άγιο Γεώργιο» από την ομώνυμη εκκλησία του χωριού (ΦΕΚ 152/21-7-1973).

Ο άλλος ορεινός οικισμός της Κοινότητας, το Κάστρο (εικ. 1), δέχτηκε μεγάλο πλήγμα μετά το κλείσιμο του δημοτικού σχολείου γύρω στα 1905. Το γεγονός αυτό ανάγκασε πολλές οικογένειες να μετακομίσουν στα πεδινά. Παρέμειναν μόνο λιγστοί κτηνοτρόφοι και ηλικιωμένοι. Ωστόσο το καλοκαίρι οι κάτοικοι της Μέσης ανέβαιναν, όπως είπαμε, στο Κάστρο για την καλλιέργεια των κηπευτικών. Το άφθονο νερό από την πηγή «Γονάτι» και οι μικρές αλλά γόνιμες εκτάσεις γύρω από την πηγή, οι οποίες αναφέρονται αναλυτικότερα παρακάτω, έφεραν πολλούς κατοίκους στο Κάστρο, που δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν τις «σκάλες», όπως έλεγαν τις καλλιεργήσιμες αναβαθμίδες της πηγής (εικ. 2). Ιδιαίτερα κατά τα τέλη της δεκαετίας του '30 ανέβαιναν τα καλοκαίρια και πολλοί άνθρωποι που έπασχαν από φυματίωση, δεδομένου ότι το κλίμα του

6. Γ. Αυγουστίδης, (1993), Ο Θάσιος Ιατρός Αυγουστής Αναστασιάδης (1875-1958), Θασιακά 8, σ. 17.

7. Αυτά ήταν τα λεγόμενα «ξερικά», αφού δεν ήταν απαραίτητο το πότισμά τους.

Εικ. 1. Η δυτική πλευρά του οικισμού Κάστρο όπως είναι σήμερα.

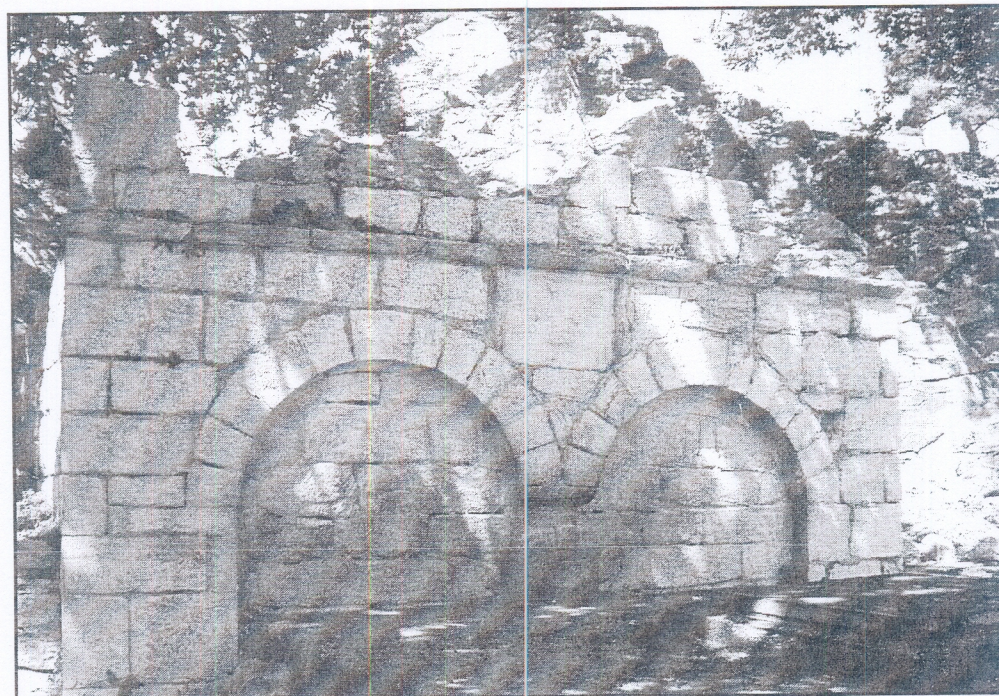
χωριού ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκό για την αντιμετώπιση της ασθένειας. Αυτό μάλιστα, σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες, οδήγησε στη δημιουργία κοινοτικού σαματορίου, το οποίο λειτούργησε όμως για σύντομο χρονικό διάστημα. Η οριστική ερήμωση του οικισμού συντελείται μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και ιδιαίτερα μετά το κατέβασμα του νερού της πηγής «Γονάτι» τη δεκαετία του '60 στα Λιμέναρια, οπότε ακυρώθηκε κάθε λόγος για την ύπαρξη κατοίκων στο Κάστρο.

Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 1) φαίνεται η εξέλιξη του πληθυσμού στους οικισμούς της Κοινότητας⁸.

Γενικά χαρακτηριστικά των Δημοτολογίων

Όσον αφορά τα Δημοτολόγια του 1922, τα οποία αποτέλεσαν τη βάση της παρούσας εργασίας και την κύρια πηγή άντλησης των περισσότερων στοιχείων, περιλαμβάνουν δύο βιβλία που συντάχθηκαν την 30ή Απριλίου 1922 από το δάσκαλο Κυπάρισσο Γεωργιάδη. Υπογράφονται δε από την επί καταρτίσεως του Γενικού Μητρώου των Δημοτών κατά το άρθρο 136 του Δ.Ν.Σ. Νόμου περί Δή-

8. Πηγές: α) Επιτελική Υπηρεσία του Ελληνικού Στρατού, (1919), Στατιστικοί πίνακες του πληθυσμού κατ' εθνικότητας των νομών Σερρών, Δράμας και Καβάλας, Αθήνα. β) Υπουργείο Εσωτερικών, (1962), Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων, Αθήνα: ΚΕΔΚΕ. γ) Δημοτολόγια κοινότητας Κάστρου έτους 1922.

Εικ. 2. Η μεγαλύτερη πηγή του χωριού στη θέση «Γονάτι», στα ανατολικά του οικισμού Κάστρου.

μων και Κοινοτήτων Επιτροπή που αποτελούνταν (όπως προκύπτει από τις υπογραφές τους) από τους δημότες της Κοινότητας: Γ. Βασιλείου, Χατζή, Παπακωνσταντίνου, Γιαννάκη Α. Παπαδόπουλο και Δημήτριο Οικονομίδη. Πρόκειται για δύο μικρά εξηντάφυλλα μαθητικά τετράδια διαστάσεων 27x20 από το βιβλιοπωλείο Μερτζιανίδη στην Καβάλα, που είναι διαμορφωμένα με κάθετες γραμμές. Φέρουν δε τους εξής τίτλους:

1. Κοινότης Κάστρου <λιμενάρια>. Γενικόν Μητρώον Δημοτών.
2. Κοινότης Κάστρου. Γενικόν Μητρώον Δημοτών.

Στο πρώτο βιβλίο είναι καταγεγραμμένες οι οικογένειες που είχαν εγκατασταθεί μόνιμα στον παραλιακό οικισμό της Κοινότητας, στα Λιμενάρια, από την εποχή της έναρξης των μεταλλευτικών δραστηριοτήτων της εταιρείας Speidel (1903) μέχρι το έτος 1922. Πρόκειται για τις ιδιαίτερα ευκατάστατες οικογένειες του Κάστρου, που είχαν την οικονομική δυνατότητα να κτίσουν ή να ενοικιάσουν νέα σπίτια κοντά στο χώρο εργασίας τους και σε οικόπεδα που είχαν αρχίσει να αποκτούν ιδιαίτερη αξία.

Στο δεύτερο βιβλίο (εικ. 3) είναι καταγεγραμμένες οι οικογένειες που κατοικούσαν στην ορεινή κοινότητα, η οποία, όπως προαναφέρθηκε, περιελάμβανε τους οικισμούς του Κάστρου και της Μέσης.

Σχετικά με τη διάρθρωση των βιβλίων παρατηρούμε ότι τα στοιχεία των οι-

ΕΤΟΣ/ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΚΑΣΤΡΟ	ΜΕΣΗ (ΚΑΛΥΒΙΑ)	ΛΙΜΕΝΑΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
1912		1100	900	2000
1915		1139	909	2015
1920	60	1207	452	1719
1922		1338	1365 ⁹	2703
1928	88	937	1206	2231
1940		1132	1240	2372
1951	0	1209	1297	2506
1961	25	1129	1999	3153
1971	20	824	1507	2351
1981	17	780	1448	2245
1991	55	766	1488	2309

Πίνακας 1. Η πληθυσμιακή μεταβολή της κοινότητας Κάστρου κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

κογενειακών μερίδων καταλαμβάνουν και τις δύο σελίδες του ανοιχτού τετραδίου. Εντύπωση προκαλεί η καλλιγραφία του συντάκτη. Χρησιμοποιεί λεπτή πένα, ενώ δεν υπάρχουν ορθογραφικά λάθη και μουτζούρες. Εδώ ξεδιπλώνεται ένα ακόμη ταλέντο αυτού του μεγάλου δασκάλου. Τα στοιχεία που περιγράφονται στην πρώτη σελίδα είναι τα εξής:

- > Αύξων αριθμός Δημοτολογίου
- > Επώνυμον
- > Κύριον Όνομα
- > Όνομα Πατρός
- > Τρόπος κτήσεως ελληνικής ιθαγένειας (Δια της αθρόας πολιτογραφήσεως άρθρο 4 Συνθήκης Αθηνών).
- > Ημερομηνία εγγραφής (Κατά τον καταρτισμόν του Γενικού Μητρώου των Δημοτών γενόμενον τη 30ή Απριλίου 1922), ενώ στη δεύτερη σελίδα καταγράφονται τα παρακάτω:
- > Πώς απολαύει του δικαιώματος του Δημότου (Ως γεννηθείς και εγκατεστημένος εν Κάστρω ή εν λιμεναρίοις Θάσου)
- > Έτος Γεννήσεως
- > Έγγαμος ή Άγαμος
- > Επάγγελμα
- > Πατρίς (Θάσος)

9. Σ' αυτούς συμπεριλαμβάνονται 830 νεοφερμένοι πρόσφυγες, πολλοί όμως από τους οποίους αναχώρησαν για άλλο προορισμό αργότερα. Τα στοιχεία αυτού του έτους προέρχονται από τα δημοτολόγια της Κοινότητας.

Κοινότης Κάστρου				Γενιμιόν Μητρούων Δημοσιών						
1320	Κατσανζιώ	Σωάννης	Σωάννης	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884
1321	Χατζιώ	Μαργαρίτη	Γεώργιος	1896	1896	1896	1896	1896	1896	1896
1322	"	Μαρία	"	1899	1899	1899	1899	1899	1899	1899
1323	Χρυσόεσσι	Σωάννης	"	1871	1871	1871	1871	1871	1871	1871
1324	"	Εμμανουήλ	Βασίλειος	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878
1325	"	Στέφανος	Σωάννης	1903	1903	1903	1903	1903	1903	1903
1326	"	Μαρία	"	1906	1906	1906	1906	1906	1906	1906
1327	"	Σωάννης	"	1909	1909	1909	1909	1909	1909	1909
1328	"	Βασίλειος	"	1911	1911	1911	1911	1911	1911	1911
1329	"	Ευλιανή	"	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913
1330	"	Παναγιώτα	"	1916	1916	1916	1916	1916	1916	1916
1331	"	Ευμμένη	"	1919	1919	1919	1919	1919	1919	1919
1332	Κλαυδιώ	Ζαχαρίας	Σωάννης	1890	1890	1890	1890	1890	1890	1890
1333	"	Μαρία	"	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894
1334	"	Καλλιόπη	Ζαχαρίας	1912	1912	1912	1912	1912	1912	1912
1335	"	Ευμμένη	"	1916	1916	1916	1916	1916	1916	1916
1336	"	Σταυρούλα	"	1919	1919	1919	1919	1919	1919	1919
1337	"	Στέφανος	"	1921	1921	1921	1921	1921	1921	1921
1338	Κυπαρισσιού	Ευλιανή	Σωάννης	1911	1911	1911	1911	1911	1911	1911

Η επί των υπογραφών του Γενιμιού Μητρούων έπιτροπή
 Ον Κάστρο το 1922
 20^{ος} Απριλίου 1922

Σωάννης
 Σωάννης
 Σωάννης
 Σωάννης

Εικ. 3. Η τελευταία σελίδα του Δημοτολογίου της ορεινής κοινότητας έτους 1922.

- > Κατοικία (Κάστρον ή λιμενάρια)
- > Θρήσκευμα (Ορθόδοξος)

Είναι χαρακτηριστικό ότι το Κάστρο γράφεται πάντα ως κύριο όνομα με το πρώτο γράμμα κεφαλαίο, ενώ τα λιμενάρια γράφονται με το λάμδα μικρό σαν να πρόκειται για απλή λέξη. Στην αρχή υποθέσαμε πως μ' αυτόν τον τρόπο ήθελαν να τονίσουν ότι τα Λιμενάρια αποτελούσαν έναν οικισμό της κοινότητας, η έδρα της οποίας ήταν στο ορεινό Κάστρο. Όμως κατά τη διεξοδικότερη διερεύνηση των δημοτολογίων διαπιστώθηκε ότι αυτό οφείλεται στον ιδιαίτερο τρόπο γραφής του συντάκτη, αφού δε χρησιμοποιεί κεφαλαίο λάμδα ούτε στα επώνυμα.

Οι οικογενειακές μερίδες είναι τυχαία καταχωρημένες και όχι αλφαβητικά, ανάλογα με τη θέση που είχαν σε τυχόν παλαιότερα δημοτολόγια και με το χρόνο προσέλευσης του δημότη στο κοινοτικό κατάστημα. Στις πρώτες γραμμές καταχωρούσαν συνήθως τις μεγάλες οικογένειες, ώστε να μην «σπάει» η οικογενειακή μερίδα σε δύο φύλλα, ενώ τις τελευταίες τις συμπλήρωναν με χήρους, χήρες, άγαμους ή άτεκνα ζευγάρια.

Η ανασύνταξη των Δημοτολογίων γινόταν σε άτακτα χρονικά διαστήματα, ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν και τις γραφει-

οικρατικές ανάγκες της κοινότητας. Ο τρόπος καταγραφής των οικογενειών δεν προέβλεπε χώρο για την καταχώρηση νέων μελών λόγω γέννησης ή μεταφοράς μελών λόγω γάμου. Ο γραμματέας καταχωρούσε τους νέους δημότες στο τέλος του Δημοτολογίου δίδοντάς τους πρόχειρα τον αύξοντα αριθμό δημοτολογίου και στο τέλος της δεκαετίας ξαναγράφονταν καινούριο Δημοτολόγιο, στο οποίο «διόρθωνε» τις οικογενειακές μερίδες ενημερώνοντάς τες και με τυχόν θανάτους, που σημείωνε στο χώρο των παρατηρήσεων του παλιού Δημοτολογίου.

Τα Δημοτολόγια που συντάχτηκαν στις 17/12/1929, γράφτηκαν από τον τότε γραμματέα της κοινότητας Στέλιο Παπαγεωργίου (εικ. 4). Είναι και αυτός καλλιγράφος και μάλιστα το ίδιο εντυπωσιακός με τον προηγούμενο. Η καινοτομία αυτών των δημοτολογίων είναι ότι η καταχώρηση των οικογενειακών μερίδων γίνεται με αλφαβητική σειρά (όχι απόλυτη, αλλά με βάση το πρώτο γράμμα).

Όμως η βασική δομή των σελίδων παραμένει η ίδια. Είναι ένα απλό πενήντάφυλλο μαθητικό τετράδιο διαστάσεων 34x24. Σώζεται μόνο το ένα από τα δύο βιβλία, αυτό της ορεινής κοινότητας.

Στα Δημοτολόγια του 1940 συμπεριλαμβάνονται οι δημότες και των τριών οικισμών της κοινότητας (Κάστρο, Καλύβια, Λιμενάκια). Είναι και αυτό γραμμένο από το Στέλιο Παπαγεωργίου, όμως έχει πάρα πολλές ελλείψεις. Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία που μας έδωσε ο μετέπειτα γραμματέας της κοινότητας Δημήτρης Τσιμπουκλής, η σύνταξη αυτού του Δημοτολογίου έγινε λόγω εξαφάνισης των προηγούμενων¹⁰. Τα στοιχεία των οικογενειακών μερίδων περιορίζονται τώρα σε μια μόνο σελίδα, στα απολύτως βασικά, ενώ παρατηρείται μια βιαστική και ακατάστατη καταχώρηση. Είναι και αυτό ένα πενήντάφυλλο μαθητικό τετράδιο με σκληρό εξώφυλλο, διαστάσεων 29x19.

Τέλος τα Δημοτολόγια της περιόδου της κατοχής (1944) είναι σε ειδικό βιβλίο διαστάσεων 39x24 με σκληρό εξώφυλλο και με βουλγαρικές κεφαλίδες, χωρίς βέβαια η καταγραφή των στοιχείων να γίνεται με βάση αυτές τις κεφαλίδες (εικ. 5).

Γράφτηκε από το γραμματέα Παναγιώτη Οικονομίδα. Τα στοιχεία καταλαμβάνουν και πάλι μια σελίδα, ενώ η καταχώρηση των οικογενειακών μερίδων δεν γίνεται ούτε αλφαβητικά ούτε κατ' αύξοντα αριθμό Δημοτολογίου. Έχει και αυτό πάρα πολλές ελλείψεις, πράγμα που δυσχεραίνει τη συγκριτική του θεώρηση με τα προηγούμενα Δημοτολόγια.

Δυστυχώς, όλα αυτά τα Δημοτολόγια είναι σε πολύ κακή κατάσταση, έχουν υποστεί αρκετή φθορά, ενώ λείπουν και αρκετές σελίδες. Επίσης έχουν έντονα σημάδια διαγραφής πάνω στις οικογενειακές μερίδες από τους γραμματείς, οι

10. Ευτυχώς, όμως, μετά την απελευθέρωση τα Δημοτολόγια του 1922 παραδόθηκαν στην Κοινότητα και αποτέλεσαν τη βάση των σημερινών δημοτολογίων που συντάχθηκαν από το Δημήτριο Τσιμπουκλή.

Χοιτόνι Κάστρου Γεμισαίου				Γειτονία Μηρούση Δημο.									
Όνομα κεινόνιμου			Βουλαι κεινόνιμου	Χρονιαι			Επί ομοιαι	Χρονιαι Δημο.					
Χρονιαι	Χρονιαι	Όνομα		Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι		Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1874	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1877	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1881	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1882	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1884	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1882	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1906	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1905	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1891	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1899	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1907	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1921	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1950	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1869	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1872	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1908	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1913	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1915	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1920	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1923	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι
Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	1853	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι	Χρονιαι

Εικ. 4. Δημοτολόγια κοινότητας Κάστρου έτους 1929.

οποίοι κατά τη σύνταξη των νέων Δημοτολογίων διέγραφαν ό,τι καταχωρούσαν από το φόβο της εκ παραδρομής διπλοεγγραφής.

Στατιστική ανάλυση των στοιχείων του Δημοτολογίου έτους 1922

α) **Δημογραφικά στοιχεία.** Από την ανάλυση των στοιχείων προέκυψε ότι στην ορεινή κοινότητα (Μέση και Κάστρο) κατοικούσαν περίπου 270 οικογένειες με συνολικό πληθυσμό 1338 κατοίκους¹¹. Στα Λιμενάρια κατοικούσαν 100 περίπου οικογένειες¹², ενώ ο πληθυσμός του χωριού ανερχόταν σε 535 κατοίκους¹³.

11. Επειδή έλειπαν από τα Δημοτολόγια του Κάστρου οι 69 πρώτοι που ήταν καταχωρημένοι στα φύλλα που καταστράφηκαν, έγινε κατά προσέγγιση ο υπολογισμός του αριθμού αυτών των οικογενειών.

12. Ομοίως, επειδή έλειπαν από τα Δημοτολόγια των Λιμεναρίων οι 94 πρώτοι που ήταν καταχωρημένοι στα φύλλα που καταστράφηκαν, έγινε κατά προσέγγιση ο υπολογισμός και αυτού του αριθμού των οικογενειών.

13. Οι 370 συνολικά οικογένειες της Κοινότητας, που βρέθηκαν στα δημοτολόγια του 1922, επιβεβαιώνουν τον πρόχειρο υπολογισμό των οικογενειών από τον Αλέξανδρο Γεωργιάδη (διευθυντή του Δημοτικού σχολείου Παναγίας), ο οποίος σε έγγραφό του, το έτος 1906 προς τον Β. Μυστακίδη (καθηγητή της Μεγάλης του Γένους Σχολής στην Κωνσταντινούπολη) τις υπολόγιζε σε 400. (Κ. Μανάφη, Χωριά, κάτοικοι, μαθηταί και διδάσκαλοι της νήσου, Θεσσακιά τ. 6 (1989), σ. 86).

Законно или незаконно	Въпроизводство		Отъ кое въпроизводство с новопросещеното лице	Илико име е писано до кръстника си новопросещеното лице	Име и презиме на кръстника	Подпись на свещеника	Забелажки
	на бащата	на майката					
X 1272	Χαμοζάρου	X	Κωνσταντίνου	Αθανάσιου	1909		
1273	"	"	Μάρκου	Κωνσταντίνου	1909		
1274	"	"	Αθανάσιου	Κωνσταντίνου	1922		1274 1143
1275	"	"	Κωνσταντίνου	"	1930		Επιμνημόνιο 1275
1276	"	"	Γεωργίου	"	1932		
1276	"	"	Μαρίαν	Γεωργίου	1932		
1277	Χαμοζάρου	X	Μιχαήλ	Γεωργίου	1895		
1278	"	"	Γεωργίου	"	1899		
1279	"	"	Γεωργίου	Μιχαήλ	1922		1279 1120
1280	"	"	Κωνσταντίνου	"	1924		
1281	"	"	Αθανάσιου	"	1926		
1282	"	"	Γεωργίου	"	1930		Επιμνημόνιο 1282
1283	"	"	Αθανάσιου	"	1933		
1284	Χρυσάρου	X	Μιχαήλ	Γεωργίου	1906		
1285	"	"	Μιχαήλ	Μιχαήλ	1907		
1286	"	"	Αθανάσιου	"	1930		1286
1287	"	"	Γεωργίου	"	1932		Επιμνημόνιο 1287
1288	"	"	Αθανάσιου	"	1932		
1288	"	"	Ελένη	"	1935		
1289	Χρυσάρου	X	Μαρία	Γεωργίου	1892		
1290	"	"	Αθανάσιου	"	1916		
1291	"	"	Αθανάσιου	"	1919		1291 1120 1120 1120
1292	"	"	Κωνσταντίνου	"	1923		
1293	Χρυσάρου	X	Γεωργίου	Γεωργίου	1909		
1294	"	"	Αθανάσιου	Γεωργίου	1912		
1295	"	"	Μαρίαν	Γεωργίου	1932		Επιμνημόνιο 1295
1295	"	"	Γεωργίου	"	1936		

Εικ. 5. Απόσπασμα από τα Δημοτολόγια της Κοινότητας έτους 1944.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, ο μέσος όρος των μελών μιας οικογένειας ήταν πέντε περίπου άτομα.

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή τα Λιμενάρια δέχτηκαν μεγάλο ρεύμα προσφύγων, από τις επαρχίες Κυζίκης, Ραιδεστού, Νικομήδειας και Αρτάκης αλλά και από την Κωνσταντινούπολη. Έτσι στο Δημοτολόγιο Λιμεναριών του

1922 προστέθηκαν, λίγους μήνες αργότερα, 830 νεοεγγεγραμμένοι πρόσφυγες¹⁴, ανεβάζοντας το συνολικό αριθμό των κατοίκων που ζούσαν στα Λιμενάκια σε 1.365 και το συνολικό πληθυσμό της Κοινότητας Κάστρου σε 2.703 (πίνακας 2). Η αύξηση του πληθυσμού της κοινότητας συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια για να φτάσει το έτος 1961 τους 3.153 κατοίκους. Ήταν η τρίτη σε πληθυσμό κοινότητα του Νομού Καβάλας μετά τη Νικήσιανη και τις Κρηνίδες και η πρώτη του νησιού.

Μεγάλος φαίνεται πως ήταν ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών λόγω χηρείας (18%). Συνολικά υπήρχαν 67 μονογονεϊκές οικογένειες εκ των οποίων οι 40 στην ορεινή κοινότητα. Οι 23 από αυτές είχαν ως προστάτη μόνο τον πατέρα και οι 44 μόνο τη μητέρα (πίνακας 3).

Ένα επίσης σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού είναι και οι διατελούντες εν χηρεία χωρίς οικογένεια. Στα δημοτολόγια υπάρχουν 25 χήρες γυναίκες και 11 μόνο χήροι άνδρες. Έτσι ο συνολικός αριθμός των δημοτών που βρισκόταν σε χηρεία ανερχόταν συνολικά σε 103 άτομα.

Η διαφορά ηλικίας του ζευγαριού ήταν περίπου επτά χρόνια, χωρίς να λείπουν βέβαια και ακραίες περιπτώσεις. Μόνο δύο φορές βρέθηκε γυναίκα μεγαλύτερη από τον άνδρα, ενώ υπάρχει μόνο μία αναφορά σε διαζευγμένη γυναίκα, γεγονός που καταδεικνύει τις συντηρητικές θέσεις εκείνης της εποχής¹⁵.

Η χρονολογία γεννήσεως δηλωνόταν κατά βούληση και συγκριτικά με τη διαφορά ηλικίας από τον/την σύζυγο, αδερφό/ή ή τους γονείς, ή ακόμα με βάση κάποια σημαντικά ιστορικά γεγονότα (πριν τον πόλεμο, στην πρώτη ανεμοβλογιά κλπ.), αφού το ληξιαρχείο άρχισε να λειτουργεί από το έτος 1931.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σ' αυτά τα Δημοτολόγια γίνεται η οριστική καταγραφή των επωνύμων, που άρχισε στα πρώτα δημοτολόγια που συντάχθηκαν μετά την απελευθέρωση και τα οποία πιθανόν εξαφανίστηκαν κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας οι κάτοικοι δεν είχαν επώνυμο με τη νομική έννοια του όρου¹⁶. Ως προσδιοριστικό της ταυτότητάς τους είτε στη καθημερινή τους ζωή είτε για να υπογράψουν ιδιωτικά έγγραφα, χρησιμοποιούσαν συνήθως το όνομα του πατέρα τους (Αναγνώστης Σωτηρίου, Θεόδωρος Μαθιού κλπ.) και σπανιότερα το όνομα της μητέρας τους ή του τόπου καταγωγής τους (Παναγιώτης Λασκαρίνας, Αυγουστής Κρητικού κλπ.)¹⁷. Πολλές γυναίκες χρησιμοποιούσαν το όνομα του συζύγου, το ανδρωνυμικό ή το

14. Αρκετοί όμως από αυτούς αναχώρησαν αργότερα αναζητώντας μια καλύτερη τύχη στα αστικά κέντρα. Για αυτό το κομμάτι του πληθυσμού θα αναφερθούμε διεξοδικότερα με την ολοκλήρωση της ερευνητικής μας προσπάθειας.

15. Α. Κιουρτσή - Μιχαλοπούλου, (2005), Η θέση της γυναίκας στη Θάσο από το 18ο αι. μ.Χ. μέχρι τις αρχές του 20ού, Θασιακά 12, σσ. 310-311.

16. Ο. π., σ. 298.

17. Ι. Σκούρτη, Έριδες δημογερόντων στο Κάστρο, Θασιακά 12, σ. 614.

	Οικογένειες	Πληθυσμός
Ορεινή κοινότητα (Μέση- Κάστρο)	270	1.338
Λιμενάρια	100	535
Πρόσφυγες		830
Σύνολο		2.703

Πίνακας 2. Ο πληθυσμός της κοινότητας Κάστρου το έτος 1922.

Μονογονεϊκές οικογένειες (18%)	
Μονογονεϊκές (προστάτης ο πατέρας)	23
Μονογονεϊκές (προστάτης η μητέρα)	44
Χήροι	11
Χήρες	25
Διατελούντες εν χηρεία (Συνολικά)	103

Πίνακας 3. Μονογονεϊκές οικογένειες.

γένος τους¹⁸. Έτσι κατά τη σύνταξη των Δημοτολογίων ο δάσκαλος Γεωργιάδης πρότεινε κάποιο επίθετο σε σχέση με όλα τα παραπάνω ή με βάση το επάγγελμα ή το ιδιώνυμο με το οποίο ήταν γνωστός/ή και πρόσθετε κάποια κατάληξη σε συνεννόηση με τον ενδιαφερόμενο¹⁹.

β) Οικονομία. Ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία μας δίνει η ανάλυση των επαγγελμάτων που είχαν δηλώσει οι δημότες στα Δημοτολόγια του 1922. Οι πίνακες που ακολουθούν σε συνάρτηση με το ιστορικό πλαίσιο της εποχής, αλλά και με παλαιότερες εισηγήσεις που έχουν δημοσιευθεί στα «Θασιακά», μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του χωριού.

Στον πίνακα 4 αποτυπώνονται τα επαγγέλματα των αρχηγών των οικογενειών της Κοινότητας, ενώ στον πίνακα 5 τα επαγγέλματα του συνολικού πληθυσμού. Ένα σημαντικό σημείο που προκύπτει από τη συγκριτική προσέγγιση των δύο πινάκων είναι η αυξητική τάση των εργατών και η αντίστοιχη μείωση των αγροτών στις νεότερες ηλικίες.

Παρατηρούμε λοιπόν από τον πίνακα 5 πως τον κύριο όγκο του εργατικού δυναμικού αποτελούσαν οι εργάτες σε ποσοστό 45%, γεγονός που υφίσταται σε μεγαλύτερο βαθμό από την περίοδο εγκατάστασης της μεταλλευτικής εταιρείας Speidel στα Λιμενάρια²⁰. Οι ανάγκες για εργατικά χέρια και οι ικανοποιητικές

18. Α. Κιουρτσή – Μιχαλοπούλου, ό.π., σσ. 298-300.

19. Η πληροφορία αυτή δόθηκε από το γραμματέα της Κοινότητας κατά την περίοδο 1951-1960 Δημήτριο Τσιμποκλή.

20. Γ. Αυγουστίδης, Η εγκατάσταση και λειτουργία της εταιρείας Fr. Speidel στα Λιμενάρια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου, Θασιακά 9, σσ. 36-39 & 44 (άρθρο 8).

αποδοχές που προσέφερε η εταιρεία, οδήγησαν στις αρχές του 20ού αιώνα ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, κυρίως νέους, ακτήμονες και πολύτεκνους, να εργαστούν στα μεταλλωρυχεία για να καλύψουν τις οικονομικές τους ανάγκες²¹. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του δασκάλου Κυπάρισσου Γεωργιάδη, συντάκτη των δημοτολογίων, που εγκατέλειψε προσωρινά το επάγγελμά του για να εργαστεί επί τριετία στην εταιρεία, η οποία του εξασφάλιζε τριπλάσιες αποδοχές²². Οι ανάγκες όμως για εργατικά χέρια εξακολουθούν να υπάρχουν και μετά το κλείσιμο των μεταλλείων, αφού παρατηρείται έντονη οικοδομική δραστηριότητα τόσο στα Λιμενάρια όσο και στη Μέση, λόγω της μετεγκατάστασης των κατοίκων του ορεινού Κάστρου²³. Επίσης πολλοί κάτοικοι ασχολούνται με την έμμισθη εργασία σε αγροτικές δουλειές αλλά και με δασικές εργασίες, ιδιαίτερα με το κατράμι, δηλαδή την πίσσα, που παράγεται από τον εξωτερικό φλοιό του κορμού των πεύκων, τα οποία αφθονούσαν στο νησί.

Ένα επίσης μεγάλο μέρος του πληθυσμού σε ποσοστό μέχρι και 26% (πίνακας 4) αποτελούσαν οι αγρότες. Από αυτούς οι περισσότεροι δήλωναν κτηματίες και ήταν ιδιοκτήτες μεγάλου αριθμού ελαιοδέντρων. Πρόκειται για τις παραδοσιακές «αρχοντικές» οικογένειες του χωριού, που παρήγαγαν σε μεγάλες ποσότητες το βασικότερο γεωργικό προϊόν του χωριού και κατείχαν τη βασικότερη πηγή

ΘΕΣΗ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΛΙΜΕΝΑΡΙΑ	ΜΕΣΗ ΚΑΣΤΡΟ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1η	εργάτες	13	89	102	34%
2η	κτηματίες	14	35	49	16%
	γεωργοί	2	28	30	10%
3η	τεχνίτες επαγγελματίες	11	29	40	13%
4η	ναυτικοί	10	7	17	6%
	πλοίαρχοι	9	4	13	4%
5η	κτηνοτρόφοι	1	18	19	7%
6η	έμποροι	9	9	18	6%
7η	δημ. λειτουργοί	4	8	12	4%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ				300	

Πίνακας 4. Κατανομή επαγγελμάτων των αρχηγών των οικογενειών.

21. Κ. Χιόνης, Η εγκατάσταση της μεταλλευτικής εταιρείας Spreidel στη Θάσο και οι θετικές ή αρνητικές αντιδράσεις των κατοίκων, *Θασιακά* 11, σ. 359.

22. Κ. Χιόνης, Η παιδεία στη Θάσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας,, *Θασιακά* 7, σ. 456.

23. Κ. Χιόνης, *ό.π.*, σσ. 358-359 & 361.

ΘΕΣΗ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΛΙΜΕΝΑΡΙΑ	ΜΕΣΗ ΚΑΣΤΡΟ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1η	εργάτες	30	187	217	45%
2η	κτηματίες	14	39	53	11%
	γεωργοί	2	28	30	6%
3η	τεχνίτες επαγγελματίες	21	39	60	13%
4η	ναυτικοί	24	10	34	7%
	πλοίαρχοι	10	5	15	3%
5η	κτηνοτρόφοι	1	27	28	6%
6η	έμποροι	11	12	23	5%
7η	δημ. λειτουργοί	6	10	16	4%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ				476	

Πίνακας 5. Κατανομή επαγγελματιών του συνολικού πληθυσμού.

πλούτου για τις παλαιότερες εποχές. Ωστόσο υπήρχαν και οι δηλωθέντες ως γεωργοί που ασχολούνταν με την εκμετάλλευση της λιγοστής καλλιεργήσιμης γης.

Αναλυτικότερα, από προφορικές μαρτυρίες²⁴, γίνεται αναφορά στις ανατολικές πλαγιές του Κάστρου στις θέσεις «Αγός», «Καμτσάδικα», «Πουρός», «Ανθούλας Σκαμιά», «Μποστάνι», «Δραγάτι» και νοτιοανατολικά στις θέσεις «Τσουτσούρα», «Ριπιτσάδο» και «Βναρ», οι οποίες αποτελούσαν την καλλιεργήσιμη έκταση που αρδεύονταν από την πηγή «Γονάτι» (εικόνα 6). Στα νοτιοδυτικά του χωριού γίνεται αναφορά στις θέσεις «Καστανιά», «Στερνιά» και «Ποτάμια» και δυτικά στη θέση «Μπέργγυρος», που αρδεύονταν από την πηγή «Μπουρμάς» ή «Βρύση»²⁵, καθώς και στην περιοχή που αρδεύονταν από τη μικρότερη πηγή «Πουρί»²⁶. Στα ανατολικά του χωριού, και μετά την πηγή «Γονάτι», υπήρχαν μεγάλες ιδιοκτησίες στις θέσεις «Λακί», «Κουντλάδικα», «Απόστολοι», «Κατλάκος», «Χοχόλες» και «Πυργί». Τέλος στα βόρεια του χωριού ήταν οι θέσεις «Κάμπρος»,

24. Τις πληροφορίες έδωσε η Ελισάβετ Καναρά το έτος 2007 και η οποία, σύμφωνα με τα δημοτολόγια που εξετάζουμε, γεννήθηκε το έτος 1915.

25. Εκεί βρίσκονται σήμερα τα απομεινάρια ενός μύλου που λειτουργούσε εκείνη την εποχή, πιθανότατα ιδιοκτησίας Στέργιου Τσιροπούλη, ο οποίος είναι και ο μοναδικός που δηλώνει στα δημοτολόγια το επάγγελμα του μυλωθρού και είναι γεννημένος το έτος 1854. Βλέπε και Γ. Αυγουστίδης, 1993, ό.π., σ. 26.

26. Ένα μέρος του κόστους για το κτίσιμο των πηγών του Κάστρου είχε αναλάβει η Ιερά Μονή Κωνσταμονίτου του Αγίου Όρους. Στο καθολικό της Μονής των ετών 1902-1904 υπάρχουν δύο πιστώσεις για υδρευτικά έργα στην κοινότητα Κάστρου 11,8 και 22,2 γροσίων για τα έτη 1903 και 1904 αντίστοιχα. Περισσότερα βλέπε στον ίδιο τόμο σχετικό άρθρο του Δ. Κύρου: Σχέσεις της Θάσου με την Ιερά Μονή Κωνσταμονίτου του Αγίου Όρους κατά το 2ο μισό του 19ου αιώνα και κατά την πρώτη εικοσαετία του 20ού αιώνα.

«Κερασέλια» και «Φτερωτό», όπου οι κάτοικοι είχαν μικρές καλλιεργήσιμες λωρίδες γης για τα ξερικά, όπως έλεγαν το καλαμπόκι, το σιτάρι και τη σίκαλη και για τους αμπελώνες, οι οποίοι είχαν μεγάλη σημασία για την οικονομία του χωριού και του νησιού γενικότερα από τα πολύ παλιά χρόνια²⁷. Καλλιεργήσιμες εκτάσεις, όπως προαναφέρθηκε, υπήρχαν και στον οικισμό της Μέσης.

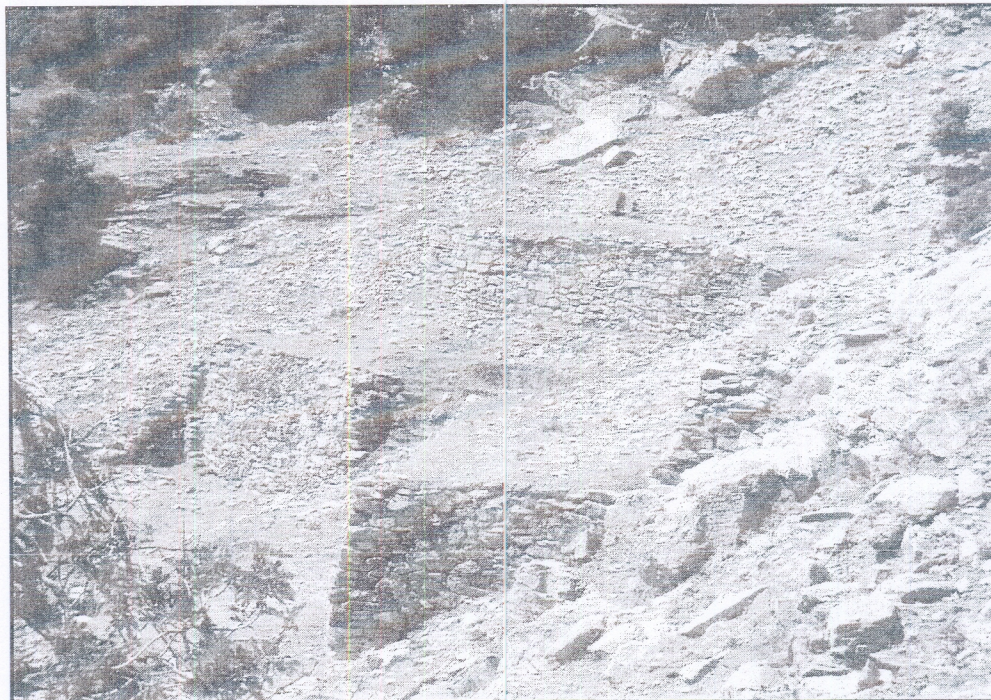
Οι τεχνίτες-επαγγελματίες αποτελούσαν το 13% και η συντριπτική τους πλειοψηφία ζούσε στην ορεινή κοινότητα. Αναλυτικότερα, στους αρχηγούς των οικογενειών, βρήκαμε επτά υποδηματοποιούς και ισάριθμους ξυλουργούς, έξι ράφτες, τέσσερις κτίστες, τρεις σιδηρουργούς, δύο εμβαλωματές, δύο σαγματοποιούς, ναυπηγό, σακχυφαντή, φανοποιό, μηχανικό, μυλωθρό²⁸, αρτοποιό, δύο κρεοπώλες και ένα κουρέα. Για τα τρία τελευταία επαγγέλματα είναι απαραίτητες κάποιες διευκρινίσεις. Αρτοποιός υπήρχε μόνο στα Λιμενάρια. Οι γυναίκες της ορεινής κοινότητας έφτιαχναν οι ίδιες το ψωμί και κάλυπταν τις ανάγκες της οικογένειας, σε αντίθεση με τα Λιμενάρια όπου πολλές οικογένειες δε διέθεταν φούρνο λόγω της βεβιασμένης εγκατάστασής τους (εργάτες μεταλλείων) και κάλυπταν τις ανάγκες τους με την αγορά του ψωμιού από το αρτοποιείο²⁹. Ομοίως και η ύπαρξη δύο κρεοπωλείων στα Λιμενάρια κάλυπτε τις ανάγκες του οικισμού σε κρέας, αφού το σύνολο σχεδόν των κτηνοτρόφων, όπως θα δούμε παρακάτω, ήταν εγκατεστημένοι στην ορεινή κοινότητα, στην οποία βέβαια δεν υπήρχε κρεοπωλείο. Προβληματισμό, επίσης, δημιουργεί και η ύπαρξη ενός κουρέα μόνο στα Λιμενάρια. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες υπήρχε κουρείο και στη Μέση. Πιθανότατα το επάγγελμα αυτό δεν αποτελούσε κύρια, αλλά δευτερεύουσα ασχολία. Τέλος στους άγαμους βρέθηκαν επιπλέον εννέα υποδηματοποιοί, τέσσερις ράφτες, τέσσερις ξυλουργοί, ποτοποιός, ηλεκτρολόγος και κουρέας.

Αξιοσημείωτη είναι και η ανάπτυξη της ναυτιλίας, αφού ένα ποσοστό 10% ασχολούνταν μ' αυτήν είτε ως ιδιοκτήτες σκαφών είτε ως εργάτες. Ήταν αρχηγοί πολυμελών οικογενειών ή παιδιά ναυτικών και οι περισσότεροι διέμεναν στα Λιμενάρια, όπου υπήρχε παρατηρητήριο και το ναυπηγείο του Δημητρίου Π. Σκουλαρίκη. Υπάρχουν μαρτυρίες πως τα παλαιότερα χρόνια υπήρχαν περισσότερα

27. Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας *Θασιών γη* (219/1-6-2007) στη θέση «Κάμπος» του Κάστρου Λιμεναρίων βρέθηκαν αγροικίες και αμπελώνες, που χρονολογούνται από την περίοδο των ελληνιστικών χρόνων μέχρι τα τελευταία βυζαντινά χρόνια. Βρέθηκαν επίσης ληνοί «μεγάλων διαστάσεων και μνημειακής κατασκευής» πάνω από 1 μέτρο ύψος, οι οποίοι ήταν κτισμένοι είτε σε κεντρικά σημεία του «κάμπου» είτε μέσα στα αγροκτήματα. Περισσότερα βλέπε στον ίδιο τόμο σχετικό άρθρο των Σ. Παπαδόπουλου, Β. Παπαλαζάρου και Σ. Τσουτσουμπέτη. Ληνοί και αμπελώνες στην περιοχή Κάστρου Λιμεναρίων.

28. Ερείπια του μύλου υπάρχουν ακόμα στο Κάστρο στη θέση «Μπουρμάς».

29. Α. Κιουρτσή – Μιχαλοπούλου, ό.π., σσ. 311-312.

Εικ. 6. Αναβαθμίδες στα ανατολικά του Κάστρου στη θέση «Αγός».

καράβια και ζούσαν εξήντα οικογένειες από τη ναυτιλία³⁰. Η έλλειψη καλλιεργήσιμων εκτάσεων είχε ωθήσει τους ορειβίους Καστρινούς στην ανάπτυξη της ναυτιλίας. Άλλωστε αυτός ήταν και ο μόνος τρόπος ανάπτυξης του εμπορίου με την αντίπερα όχθη της Καβάλας, του Αγίου Όρους, των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, αλλά και της Κωνσταντινούπολης. Με τα πλοία τους μετέφεραν ξυλεία, κατράμι, δαδί, λάδι και κρασί, ενώ μετέφεραν στο χωριό και στο νησί γενικότερα σιτηρά και είδη οικιακής χρήσης και ένδυσης³¹. Αξιοσημείωτο, όμως, είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει ούτε ένας κάτοικος που να δηλώνει ψαράς. Την τέχνη αυτή θα γνωρίσουν λίγο αργότερα από τους Μικρασιάτες πρόσφυγες, που εγκαταστάθηκαν στα Λιμενάκια.

Ένα σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού ασχολούνταν συστηματικά με την κτηνοτροφία. Ιδιαίτερα στην ορεινή κοινότητα το ποσοστό άγγιζε το 10%. Εδώ πρέπει να προσθέσουμε και την οικιακή κτηνοτροφία, που δεν έλειπε από σχεδόν κανένα νοικοκυριό. Αντίθετα στα Λιμενάκια μόνο ένας φαίνεται πως ασχολούνταν συστηματικά με την κτηνοτροφία.

Στην τάξη των εμπόρων ανήκαν επίσημα πέντε άτομα. Ωστόσο, σύμφωνα πάντα με προφορικές μαρτυρίες, με το εμπόριο ασχολούνταν και άλλοι επαγγελμα-

30. Τ. Τσιμπουκλής, Η άνθιση της ναυτιλίας του Κάστρου, Θασιακά 4, σ. 180.

31. Τ. Τσιμπουκλής, ό.π., σ. 181.

τίες, που ήταν δηλωμένοι ως παντοπώλες ή καφεπώλες, στα μαγαζιά των οποίων μπορούσε κανείς να βρει ενδύματα, υφάσματα και είδη οικιακής χρήσεως. Έτσι βρήκαμε επιπλέον έντεκα καφεπώλες και επτά παντοπώλες ανεβάζοντας έτσι το ποσοστό αυτών που ασχολούνταν με το εμπόριο σε 5%.

Στους δημόσιους λειτουργούς συμπεριλαμβάνονται πέντε αγροφύλακες (τέσσερις εξ αυτών στην ορεινή Κοινότητα), δύο έγγαμοι ιερείς, τρεις γιατροί (ο Αναστάσιος Ιατρίδης, ο γιος του Αύγουστος Αναστασιάδης και ο Παπαοικονόμου), μια μαία, τρεις δάσκαλοι/ες, ένας κλητήρας και ένας γραμματέας.

Το επάγγελμα που δηλώνεται για τις γυναίκες είναι κατά κόρον τα οικιακά. Συγκεκριμένα υπάρχουν δηλωμένες 514 γυναίκες ως νοικοκυρές (130 στα Λιμενάκια και 384 στην ορεινή Κοινότητα), ενώ γίνεται λόγος μόνο για μία μαία, μια δασκάλα και τρεις μοναχές. Οι γυναίκες ήταν υπεύθυνες για την ανατροφή των παιδιών, για τις δουλειές του σπιτιού, για την καλλιέργεια κηπευτικών και την οικιακή κτηνοτροφία³².

γ) Παιδεία. Από σχολικούς στατιστικούς πίνακες μαθαίνουμε ότι κατά το σχολικό έτος 1883-1884 υπήρχε σχολείο στο Κάστρο με 65 μαθητές/τριες, ενώ το έτος 1894-1895 φοιτούσαν 60 μαθητές/τριες και δίδασκε ένας δάσκαλος³³. Γύρω στα 1905 το σχολείο του ορεινού οικισμού έκλεισε και μεταφέρθηκε στη Μέση διατηρώντας την ονομασία «Αστική Σχολή Κάστρου». Εκεί λειτούργησε εξατάξιο σχολείο και διθέσιο νηπιαγωγείο, όπου φοιτούσαν συνολικά 120 μαθητές/τριες. Το διδακτικό προσωπικό αποτελούνταν από τρεις δασκάλους/ες³⁴. Παράλληλα λειτούργησε πεντατάξιο σχολείο και στα Λιμενάκια με 90 μαθητές/τριες και τρεις δασκάλους/ες³⁵. Συνολικά φοιτούσαν στα σχολεία Α/θμιας Εκπ/σης της Κοινότητας περίπου 210 μαθητές/τριες³⁶.

Σημαντικό ρόλο στην ομαλή λειτουργία των σχολείων είχε η επιτροπή διαχείρισης οικονομικών των εκκλησιών της Κοινότητας (Αγίου Αθανασίου, Αγίου Γεωργίου και Παναγίας της Ευαγγελίστριας), η οποία διέθετε ένα μέρος των εσόδων της για τη μισθοδοσία των δασκάλων³⁷.

32. Α. Κιουρτσή - Μιχαλοπούλου, ό.π., σσ. 297 & 311-312.

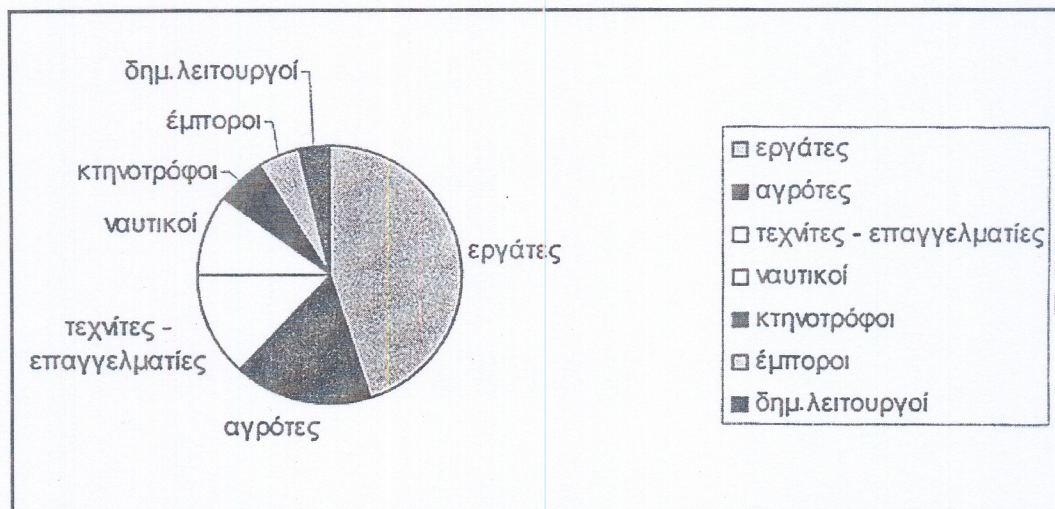
33. Γ. Κρητικός, Η απόφαση της ίδρυσης του Δημοτικού σχολείου Λιμεναρίων, Θασιακά 10, σελ 423.

34. Βαθμολόγιο Αστικής Σχολής Κάστρου σχολικού έτους 1908-1909.

35. Βιβλίο κοινότητας Κάστρου 1911-1915. Βλέπε Κ. Χιόνης, «Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου κατά τους τελευταίους χρόνους της τουρκοκρατίας» στο Ζιώγου Καραστεγίου -Τερζής, Η εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία, σελ. 168.

36. Κ. Μανάφη, ό.π., σ. 91.

37. Η κοινωνική προσφορά της εκκλησίας δεν εξαντλείται μόνο στον τομέα της παιδείας. Παράλληλα διέθετε έντοκα ομόλογα στους κατοίκους του χωριού, για την αντιμετώπιση των άμεσων οικονομικών τους προβλημάτων, τα οποία μέχρι το 1905 είχαν ξεπεράσει τα 100. Με τα έσοδα από τους τόκους χρηματοδοτούσε έργα κοινής ωφέλειας, ενώ σημαντική ήταν η οικονομική της συνεισφορά στην ανέγερ-

Γράφημα 1. Κατανομή επαγγελμάτων του συνολικού πληθυσμού.

Από τον τύπο εκείνης της εποχής μαθαίνουμε ότι τα σχολεία αυτά λειτουργούσαν κανονικά και ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με την κοινωνία των νέων οικισμών³⁸. Οι κάτοικοι αναγνωρίζοντας την αξία της μόρφωσης των παιδιών τους έκαναν εράνους και λαχειοφόρες κληρώσεις, ενώ παράλληλα στήριζαν τις πολιτιστικές δραστηριότητες των σχολείων³⁹.

Όμως το υψηλό κόστος λειτουργίας των δύο Σχολών, αλλά και η ανάγκη για καλύτερη μόρφωση των παιδιών, οδήγησε στην ίδρυση ενιαίας Σχολής στο μέσον της απόστασης Μέσης-Λιμεναριών με απόφαση που πάρθηκε στις 3 Απριλίου 1909⁴⁰. Οι μουχταροδημογέροντες του χωριού και οι έφοροι των σχολείων απήθυναν έκκληση στον Τούρκο διοικητή του νησιού, Ρεσίτ βέη, για οικονομική βοήθεια⁴¹. Αυτός με απαντητική επιστολή στις 21 Ιουλίου 1910 συνεχάρη τους ιθύνοντες γι' αυτήν τους την πρωτοβουλία και υποσχέθηκε να διαμεσολαβήσει στην Υψηλή Πύλη⁴². Τελικά τα εγκαίνια της ενιαίας Σχολής έγιναν το έτος 1923, αν και πρέπει να λειτούργησε λίγο ενωρίτερα με προσωρινές λύσεις⁴³. Στον

ση του νέου σχολικού κτιρίου Μέσης-Λιμεναριών. Περισσότερα βλέπε στον Κ. Χιόνη (2001), Ένας κώδικας από το Κάστρο των ετών 1864-1923, *Θασιακά* 10, σσ. 723-746.

38. Αθ. Ε. Καραθανάση - Ιω. Θ. Μπάκα, *Θασιακά εκπαιδευτικά*, *Θασιακά*, τ. 10 (1996-1997), σσ. 334-353.

39. Αθ. Ε. Καραθανάση - Ιω. Θ. Μπάκα, *ό.π.*, σ. 347.

40. Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου, «Θέματα οργάνωσης και λειτουργίας της Αστικής Σχολής Κάστρου στα τελευταία χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας», *Θασιακά* 10, σσ. 288-289.

41. Γ. Κρητικός, *ό.π.*, σελ. 425-427.

42. Γ. Κρητικός, *ό.π.*, σ. 428.

43. Φωτογραφία εγκαίνια της Σχολής από το αρχείο του Κ. Χιόνη. Βλ. και υποσημείωση αριθ. 44.

	Μαθητές	Μαθήτριες
Λιμενάρια	53	26
Ορεινή Κοινότητα	126	56
Σύνολο	271	
Πρόσφυγες	37	27

Πίνακας 6. Το μαθητικό δυναμικό των σχολείων της Κοινότητας το έτος 1922.

ίδιο χώρο κτίστηκε και ημιγυμνάσιο, που λειτούργησε από το 1922 έως το 1930 και εξυπηρετούσε τις ανάγκες των χωριών στο νότιο τμήμα του νησιού⁴⁴.

Στα Δημοτολόγια της Κοινότητας έτους 1922 δηλώνεται ένας ιδιαίτερα σημαντικός αριθμός μαθητών/τριών. Υπάρχουν και στις δύο βαθμίδες εκπαίδευσης 53 μαθητές και 26 μαθήτριες από τα Λιμενάρια, ενώ από την ορεινή Κοινότητα υπάρχουν 126 μαθητές και 56 μαθήτριες. Ο συνολικός αριθμός των μαθητών/τριών ήταν 271. Σ' αυτούς προστέθηκαν λίγο αργότερα και οι μαθητές του προσφυγικού συνοικισμού (αρχικά υπήρχαν δηλωμένοι 37 μαθητές και 27 μαθήτριες). Οι μαθητές φαίνονται να είναι διπλάσιοι σε αριθμό από τις μαθήτριες, γεγονός που καταδεικνύει τις συντηρητικές αντιλήψεις που επικρατούσαν για τα κορίτσια την εποχή εκείνη⁴⁵.

Στατιστική ανάλυση των στοιχείων του Μητρώου Αρρένων και Θηλέων

Ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία για τον ανδρικό πληθυσμό εκείνης της εποχής προέκυψαν από τη διεξοδική μελέτη του Μητρώου Αρρένων των ετών 1834-1922, που συντάχθηκαν το έτος 1928 (εικόνα 7). Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, και η συγκριτική θεώρηση του Μητρώου Αρρένων της Κοινότητας Κάστρου των ετών 1925 -1929 και 1930 -1934.

Συγκεκριμένα ο πληθυσμός των νέων, ηλικίας μέχρι 30 ετών, αποτελούσε το 60% του συνολικού ανδρικού πληθυσμού σε αντίθεση με αυτό των ηλικιωμένων που ήταν ιδιαίτερα μικρό (Πίνακας7). Φαίνεται πως οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης και η ελλιπής ιατροφαρμακευτική περίθαλψη δεν μπορούσαν να αντισταθμιστούν από τον υγιεινό τρόπο διατροφής των κατοίκων και τις άριστες κλιματολογικές συνθήκες του χωριού.

Ένα άλλο στοιχείο που προκύπτει από τη μελέτη των Μητρώων Αρρένων είναι η αυξητική τάση των γεννήσεων τα πρώτα έτη του 20ού αιώνα (γράφημα 2). Έτσι βλέπουμε πως τα 30 τελευταία έτη του 19ου αιώνα ο μέσος όρος των αγοριών που γεννιούνται είναι 30 άτομα, ενώ την πρώτη τριακονταετία του 20ού αιώνα ο μέσος όρος των γεννήσεων είναι 40 αγόρια. Από το έτος όμως 1930 και με-

44. Γ. Κρητικός, ό.π., σσ. 428-429. Περισσότερα για το ημιγυμνάσιο βλ. Ν. Μιχαλόπουλος, Το ημιγυμνάσιο Κάστρου-Λιμεναρίων (1922-1930), Θασιακά 12, σσ. 501-519.

45. Α. Κιουρτσή-Μιχαλοπούλου, ό.π., σσ. 300-303.

ΜΗΤΡΩΟΝ ΤΩΝ ΑΡΡΕΝΩΝ							
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΚΑΣΤΡΟΥ ΑΙΜΕΝΑΡΙΩΝ—ΘΑΣΟΥ							
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΚΑΒΑΛΛΑΣ				ΚΑΤΑΡΤΙΣΘΕΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1928			
Αξιόν αριθμός ἀρρένων	Αριθμός Γεν. Μητρώου	ΤΟΥ ΑΡΡΕΝΟΥ		Όνομα του πατρός αυτού	Έτος γεννήσεως του ἀρρένου	Όνομα πόλεως ή χωρίου τής νεμίμου εγκα- ταστάσεως ή καταγωγής του ἀρρένου	Παρατηρήσεις
		Επίθετον	Όνομα				
			Γεννηθέντες	κατά τὸ ἔτος	1864		
01	128	Αγγέλου	Παναγιώτης	Ιωάννης	✓	Αιμανάμια	
02	129	Αναγνωστούδης	Δημήτριος	Θεόδωρος	✓	"	
03	130	Αργυρόπουλος	Αχιλλεύς	Θεόδωρος	✓	"	
04	131	Βουλιώτης	Γεώργιος	Κωνσταντίν.	✓	"	
05	132	Γκαβλιώνης	Γεώργιος	Νικόλαος	✓	"	
06	133	Γεωργούδης	Γεώργιος	Ιωάννης	✓	"	
07	134	Γιαννούδης	Γεώργιος	Νικόλαος	✓	"	
08	135	Διαμαντάρης	Βασίλειος	Δύγουστος	✓	"	
09	136	Ζαγοριανός	Δημήτριος	Νικόλαος	✓	"	
10	137	Ιατρού	Παναγιώτης	Δημήτριος	✓	"	
11	138	Καρράλης	Παναγιώτης	Νικόλαος	✓	"	
12	139	Καραγεωργίου	Δημήτριος	Κωνσταντίν.	✓	"	
13	140	Κορβάτης	Δημήτριος	Κωνσταντίν.	✓	"	
14	141	Καλούδης	Δημήτριος	Κωνσταντίν.	✓	"	
15	142	Κηβαράκης	Στρατής	Θεόδωρος	✓	"	
16	143	Μοτζίνης	Σταύρος	Ιωάννης	✓	"	
17	144	Οικονομίδης	Φίλιππος	Κωνσταντίν.	✓	"	
18	145	Σούλας	Φώτιος	Αθανάσιος	✓	"	
19	146	Σούλας	Δημήτριος	Αθανάσιος	✓	"	
20	147	Σταματούδης	Δημήτριος	Σταμάτης	✓	"	
21	148	Στουγιάννης	Δημήτριος	Ιωάννης	✓	"	
22	149	Σταματούδης	Νικόλαος	Σταμάτης	✓	"	
23	150	Τριχάς	Μάρκος	Δημήτριος	✓	"	
24	151	Φραγκούλης	Παύλος	Λεωνίδας	✓	"	
25	152	Χιονόπουλος	Θεόδωρος	Δημήτριος	✓	"	
26	153	Λούγγρος	Νικόλαος	Λούγγρος	✓	"	

Εικόνα 7. Απόσπασμα από το Μητρώο Αρρένων της Κοινότητας έτους 1864.

τά πέφτει και πάλι στις 30 γεννήσεις.

Δυστυχώς δεν μπορούμε να δούμε συγκριτικά τον αριθμό των γυναικών εκείνης της εποχής, αφού τα Μητρώα Θηλέων περιλαμβάνουν μεν γυναίκες που έχουν γεννηθεί από το έτος 1875, συντάχθηκαν όμως μεταγενέστερα (1970)⁴⁶. Μπορούμε να πούμε όμως με βεβαιότητα ότι ο αριθμός των γεννήσεων, για τα έτη που προαναφέρθηκαν παραπάνω, ακολουθούσε αυτόν των ανδρών.

Μια από τις ιδιομορφίες των Μητρώων Αρρένων, η οποία αποτελεί απόδειξη για τη σύγχυση που επικρατούσε στα νεοαποκτηθέντα επίθετα των δημοτών, είναι το φαινόμενο ύπαρξης διπλών επιθέτων. Έτσι συναντούμε τα επίθετα: Σερραίος ή Καλα-

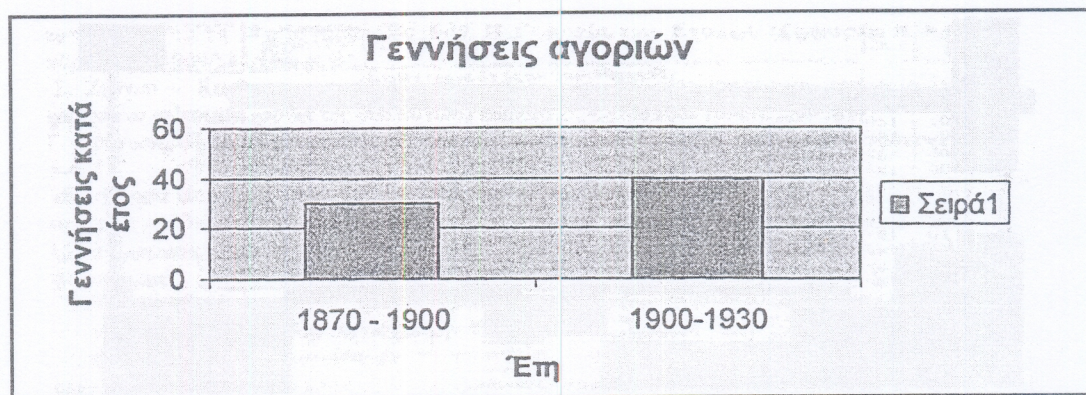
46. Η σύνταξη των Μητρώων Θηλέων ήταν μια επίπονη διαδικασία που άρχισε και ολοκλήρωσε η τότε γραμματέας της κοινότητας Θωμαή Σαμαρά, η οποία έδωσε χρήσιμες πληροφορίες και διευκρινίσεις για την παρούσα εργασία.

ΕΤΟΣ ΓΕΝΝΗΣ.	1913- 1922	1903 1912	1893 1902	1883 1892	1873 1882	1863 1872	1853 1862	1834 1852
ΗΛΙΚΙΑ	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-88
ΑΝΔΡΕΣ	336	423	212	182	206	145	71	52
ΠΟΣΟΣΤΟ	21%	26%	13%	11%	13%	9%	4%	3%

Πίνακας 7. Ηλικιακή κατανομή του ανδρικού πληθυσμού της Κοινότητας το έτος 1922 σε απόλυτη και σχετική κατανομή.

τζής (17/1876), Ντόσας ή Παρίσης (16/1887), Κρομμύδας ή Κακαβούνης (2/1888), Χατζηκοσμάς ή Μαράνος (17/1889), Αναγνώστης ή Κρητικός (1/1891), Μακέδος ή Πεταλάς (7/1893) και Χαμπερίμης ή Χαμπαρέλης (16/1894), Χατζηγιάνης ή Χατζηνικολάου (23/1902) και Σινάνος ή Καμπούρης (7/1902). Πολλές είναι επίσης και οι διαστρεβλώσεις επιθέτων με αλλαγές συμφώνων και φωνηέντων όπως Φ(ικ)ριάδης αντί Φυτριάδης, Φλιώρκ(α)ς αντί Φλιώρκος, Σαλταρ(ά)ς αντί Σαλταρής κ.ά.

Εντύπωση προκαλεί και το φαινόμενο των διπλοεγγεγραμμένων για λόγους αναβολής της στρατιωτικής τους θητείας⁴⁷. Έτσι βλέπουμε για παράδειγμα τους Παπαδόπουλο Ι. Δημήτριο, Πασσά Ι. Παναγιώτη, Περβανά Α. Αντώνιο, Σαλταρή

Γράφημα 2. Γεννήσεις αρρένων την περίοδο 1870-1930

Ι. Γεώργιο και Λαλέ Ε. Δημήτριο να μεταφέρονται χειρόγραφα από το έτος 1915, όπου ήταν αρχικά εγγεγραμμένοι, στο τέλος του έτους 1918. Χειρόγραφα, επίσης, είναι εγγεγραμμένοι στο τέλος κάθε έτους όσοι δεν εγγράφηκαν εκ παραδρομής στην αρχική σύνταξη των Μητρώων. Τέλος αξίζει να αναφερθεί και η εγγραφή ενός μέλους της οικογένειας Spreidel στα Μητρώα Αρρένων Κάστρου του έτους 1881 με τα εξής στοιχεία: Σπάνιδελ Ιούλιος του Καρλ⁴⁸.

47. Υπήρχαν περίπου 20 διπλοεγγεγραμμένοι για λόγους αναβολής της στρατιωτικής τους θητείας.

48. Περισσότερα για τον Ιούλιο Spreidel βλέπε στον ίδιο τόμο σε σχετικό άρθρο του Κ. Βλαστάρη και Ρ.-Gr. Rottwinkel: Αποσπάσματα του ημερολογίου της οικογένειας Spreidel.

Επίλογος

Μέσα από τα νέα στοιχεία που αναδείχθηκαν από τα Δημοτολόγια και τα Μητρώα Αρρένων και Θηλέων της κοινότητας Κάστρου, αποκαλύφθηκε ένα ακόμα κομμάτι της ιστορίας αυτής της Κοινότητας, στα χρόνια των δραματικών κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών αλλαγών που προκλήθηκαν από τη «βίαιη» μετεγκατάσταση των κατοίκων της στα παράλια. Ξετυλίχτηκε ένας διαφορετικός κόσμος, πιο απλός, φτωχικός, κουρασμένος, βασανισμένος αλλά και πιο αισιόδοξος και θαρραλέος. Ένας κόσμος που πάλευε επίμονα με τη σκληρή μορφολογία του εδάφους και τους κάθε λογής κινδύνους, χωρίς να αφήνει παράλληλα καμιά ευκαιρία που θα βελτίωνε τη ζωή του να πάει χαμένη, ρισκάροντας ό,τι είχε και δεν είχε.

Μπορεί να μην υπάρχει όλο το αρχαιολογικό υλικό που θα επιθυμούσε κάποιος ερευνητής για να εξιχνιάσει την ιστορία της κοινότητας Κάστρου, ιδιαίτερα τις δραματικές αλλαγές που συνέβησαν στις αρχές του περασμένου αιώνα. Υπάρχει όμως θέληση και όρεξη για δουλειά τόσο από τους ντόπιους ερευνητές όσο και από καταξιωμένους στο χώρο Έλληνες και ξένους επιστήμονες, που υπόσχονται να δια φωτίσουν ακόμη περισσότερο την ιστορία αυτής της περιοχής.